

Фото люб'язно надано автором

Володимир Лис — журналіст, драматург, прозаїк, почесний громадянин Волині, володар численних відзнак конкурсу «Коронація слова», автор «Найкращого роману десятиріччя», «Людина року» і кавалер ордена «За заслуги» III ступеня — у червні 2016 року доповнив перелік творчих нагород титулом «Золотий письменник України». Долаючи сотисячний рубіж накладів своїх захопливих і глибоко народних літературних творів, автор дарує читачам новий роман, який стане гідним ідейним продовженням «Століття Якова» та «Соло для Соломії». Однак тепер місце історії життя людини посіла зіткана з містичного і трагічного переплетіння доль історія села десь біля Шацьких озер...

Таємнича Діва Млинища, яка іноді являлася мешканцям мальовничого поліського села Загоряни, навіть своєю незримою присутністю берегла їх від найстрашнішого — зради совісті. Бо великі війни, революції, круті повороти історії часто ставили їх перед вибором, від якого залежало — жити чи померти. А ще було кохання — жертівне і руйнівне, вірне і підступне, щире і надумане, красиве, як квітка, і темне, як осіння ніч... Дивно переплетуться долі, розлетяться світами, аби на початку ХХІ століття зійтися в рідному селі — і знову летіти вільними птахами...

www.bookclub.ua

ISBN 978-617-12-1520-7

9 786171 121520 7

ВОЛОДИМИР ЛИС

Діва Млинища

ВОЛОДИМИР
ЛИС

Діва Млинища

КЛУБ
ОМЕННОГО
ДІЛВОДА

*Від Золотою
письменника України*

Володимир Лис

Діва Млинища

Роман

ХАРКІВ КЛУБ
2016 СІМЕЙНОГО
ДОЗВІЛЯ

УДК 821.161.2
ББК 84(4Укр)
Л63

Жодну з частин цього видання
не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі
без письмового дозволу видавництва

Дизайнер обкладинки *IvanouITCH*

ISBN 978-617-12-1520-7

© Лис В. С., 2016
© DepositPhotos.com / pellinni,
обкладинка, 2016
© Книжковий клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», видання
українською мовою, 2016
© Книжковий клуб «Клуб Сі-
мейного Дозвілля», художнє
оформлення, 2016

Сила та пишність — одежа її,
і сміється вона до прийдешнього дня.
Книга притовістей Соломонових, 31–25

I. РЕКРУТ

1. МЕТЕЛИК НАПОЛЕОН

Відомо, що все в цьому світі, а відтак і в житті, взаємопов'язане. Існує теорія, що помах крил метелика, який випадково, десь там у джунглях на Амазонці, зачепив павутинку чи краплю роси, може зруйнувати цілий ланцюжок зв'язків і створити нову ситуацію, яка через енну кількість нібито випадковостей, а насправді послідовних операцій, спричинить ураган на тихоокеанському чи атлантичному узбережжі США. Ба, більше! Помах крил метелика на острові Борнео здатен викликати ледь не вселенську катастрофу через цілий ряд замкнутих, але неминучих процесів у тому самому ланцюжку. Це може статися досить швидко чи розтягнутися на триваліший період.

Утім, метелику, щоб змахнути крильцями, що зрушать світ, ще треба самому стати метеликом. З бридкої гусені.

За цією теорією, наша історія починається з крику породілі на середземноморському острові Корсика. Маленький, щойно народжений хлопчик, якого бере на руки повитуха, що її десь на українському Поліссі назвали би бабницею, не знає, звісно, що йому судилося не лише змінити світову історію, але, що либонь важливіше, — започаткувати цілий великий ланцюжок моральних, на перший погляд непомітних, зате дуже важливих змін далеко від Корсики і від Франції, до якої потрапить дитина з бідної корсиканської, правда, шляхетської родини.

Хлопчик виросте і зробить блискучу кар'єру, відому всьому світові, принаймні, тій його частині, що освічена і військова. Чи міг зупинитися помах крил метелика на ім'я Наполеон? Наполеон Бонапарт. Наполеоне Бонапарте. *Napoleone Buonaparte*. Як там ще? *Nein, no* і ні. Тому, що механізм був увімкнений породілєю і картолеоне (тобто тією, що приймає пологи) чи бабницею (на західнополіському діалекті). Механізм, що й привів урешті до вирішального помаху тепер уже велетенських крил.

Ну що б, здавалося, ще потрібно цьому хлопчиськові, потім підлітку, далі юнакові, молодому чоловікові? Невисокого зросту, не вельми показному? Потрапивши до континентальної Франції (Корсику тільки-тільки приєднали), він вступає до військового училища. Лейтенант королівської гвардії з блискучими еполетами. Мрія не корсиканського вискочки, але сотень синків знаних французьких аристократів. Та вже діють суспільні тектонічні здвиги. Тим, хто танцює на місці поруйнованої в'язниці-фортеці Бастилії, немає діла до маленького незграбного офіцера. Але офіцерик-метелик змахує крильцями. Поки що крильцями. А не крилами.

Він сам творить свій ланцюжок. І водночас є його частинкою, з'єднувальною ланкою.

Що ще потрібно людині з низів, яка у 24 роки стає генералом? Ще більше! Стати першим з генералів і першим консулом Республіки. Зробити низку блискучих походів. Підготувати 18 брюмера¹. Метелик, який усвідомив, що він зробить бурю. Таким метеликом і був Наполеон Бонапарт. Але справжня буря тільки готувалася. Визрівала.

У травні 1804 року його проголошують імператором усіх французів. Проголосити себе королем Франції означало б повернутися до минулого, і, по суті, стати одним із Бурбонів, хай і незаконним з їхньої точки зору. Вище! Метелик-Наполеон прагне бути в епіцентрі бурі, яку сам розпочав. В епіцентрі бурі!

¹ День перевороту, що привів до влади Наполеона. (*Тут і далі прим. авт.*)

Корона лягає на його завелику, як для такої короткої постави, голову. Імперії у Франції ще не було. Але вже є.

«Це виклик», — думає російський посол. Завтра його звіт про інавгурацію (звісно, незаконну) повезе фельд'єгер посольства до Санкт-Петербургу. Через якихось два чи три тижні запечатаний сургучем пакет ляже на стіл російського імператора Олександра Першого. Він читає і супиться. Він не дурний, цей онук німецької принцеси Софії-Августини Анхальст-Цербської і російського графа Салтикова. Його царський нюх (точніше, слух) відчуває далекий шум ще далекої, більшої бурі, яку накликає метелик на ім'я Наполеон.

Наполеон, позаяк уже наважився проголосити себе імператором (подумати тільки — поставити себе на одну дошку із домами Романових, Гогенцолернів і Габсбургів), на цьому не зупиниться. Йому мало Франції — територіальні претензії до Австрії і Пруссії, союзників Росії, неминучі. Отже, неминуча й нова війна. Потрібно збільшувати військо. А де його візьмеш?

Хіба збільшити, посилити запроваджені при його бабусі Катерині Другій рекрутські набори...

Своїми міркуваннями про можливий розвиток подій у зв'язку з проголошенням Наполеона імператором і коронування його Папою Римським Олександр Перший ділиться з членами Негласного комітету — вищого неофіційного органу Російської імперії в перші роки правління Олександра Першого — князем Адамом Чорторійським, графами Строгановими, Новосельцевим і Кочубеем. Першим є князь Чорторійський (чи Чарторійський, на польський штиб), міністр закордонних справ, друга особа після імператора. Він уже ознайомився з повідомленням із Парижа. Дивлячись на князя, який є явним симпатиком Наполеона та його реформ, Олександра раптом осяває думка — Польща. Колишні польські, а тепер російські землі.

Коли заходить граф Кочубей, який неофіційно курує в Негласному комітеті внутрішню політику, імператор Олександр ставить йому питання (звісно, французькою):

– Здається, при моєму папа в нових губерніях була запроваджена якась поблажка щодо рекрутських наборів?

– Так. Але...

Кочубей косує на князя Чарторийського.

– Ваша величність, якщо йдеться про таємний привілей, я згоден, щоб його скасували, – після невеликої паузи каже князь Адам.

Імператор дізнається – на початку 1797 року його батько, імператор Павло, таємним указом, бажаючи загладити образи, нанесені його матір'ю новим підданим – деяким польським аристократам, запідозреним у симпатіях до бунтівника Костюшка, – дозволив тимчасово, протягом десяти років, не проводити рекрутських наборів у трьох губерніях – Ковенській, Волинській і Гродненській – у тих населених пунктах, що належали князям і графам Чарторийським, Любомирським, Браницьким, Заславським і кільком іншим.

– Я згоден достроково скасувати цей таємний привілей, – повторює князь Адам. – Якщо це потрібно імперії.

– Дякую, мій друже, – імператор явно задоволений. – Іншого я й не чекав.

Його держава отримає додатково кілька тисяч новобранців. Наступного дня гінці помчать до найзахідніших губерній. У більше сотні сіл і містечок трьох губерній також проводимуться віднині рекрутські набори до імператорської армії, запрацюють нові рекрутські пункти.

Тут постає питання: чому були надані ці, кажучи сучасною мовою, преференції? Чому вісім років (з 1797-го по 1804-й) не проводилися рекрутські набори в цілому ряді сіл і містечок двох губерній, які належали польським магнатам?

Якби ми заглибилися в коріння цього питання, довелося б знову повернутися до біографії принцеси Софії-Августи, яка стане російською імператрицею, до її жаги плотського кохання, що їй не може дати небіж Петра Першого майбутній Петро Третій, до таємних зв'язків майбутньої Катерини з російськими аристократами, що почалися адюльтером з графом Салтиковим, а відтак – до ненависті імператора Павла до своєї матінки.

Текст таємного указу про певні преференції польським князям і графам згодом був знищений. У ХІХ столітті велось справжнє полювання на копію цієї таємної угоди.

Та наша розповідь не про це.

Ідеться про таку тонку матерію, як людська душа.

Втручається тітка метафізика.

Стежте далі за тим, що вона витворятиме.

Автор щосили сперечатиметься з нею, хоча й розуміє, що це марно.

Я спробую ввіймати невланне, можливо, воно називається грою Провидіння з нашими душами.

Я спробую вкотре виправдати саме життя, у його таких простих почуттях і проявах. Воно того варте, щоб спробувати його хоча б оцінити, чи принаймні відчути, якщо не зрозуміти.

Але таємну угоду імператора Павла з польськими князями і графами вже ліквідовано.

Отже, надалі змах крил метелика-Наполеона призводить до великих зрушень армій імперій і королівств, зрушень у європейській політиці й початку нових змін світового порядку. Але цей змах, цей ланцюжок подій приводить і до здвигу, майже непомітного в історії невеликого поліського села. До кількох родин, яких торкнеться той рекрутський набір. Навіть більше. До зрушення у свідомості та моралі простих поліських селян. Що таке їхня доля, їхнє життя, порівняно з долею і життям імперій і королівств? Ніщо, з точки зору імператорів і королів. Смерть когось із солдатів у майбутніх походах теж мало значить для імператорів французького, австрійського чи російського. Армія йде далі чи продовжує відступати.

Однак гасне не тільки людське життя, гасне цілий Всесвіт.

А проте порухи людської душі не менш, а більш значимі, ніж рух того ж війська. Чи так це?

Поліське село Загоряни, про існування якого не здогадується Олександр, а тим більше Наполеон — воно загубилося серед лісів і боліт, — ділиться на чотири частини-кутки і два менших — підкутки. На одному з тих кутків, найвіддаленішому від дороги, що веде від Шацька до містечка Любовня, —

Млинищі – серед інших живе сім'я Терещуків, по-вуличному Гапликів. Кажуть, прадід дєдини¹ Юстини на прізвище Лєсь мав звичку казати це слово часто, коли щось завершував робити, або ж як щось не вдавалося – гаплик та ї усе. Так і причепилося. Петро Терещук прийшов у приймаки з сусіднього села Перечип, де Терещуків було багацько, мало не півсела. Та ї теж став Гапликом. Петро з Юстиною нажили четверо дітей. Дві дочки – Уляна ї Маруся – вже були заміжні, у своєму ї сусідньому селі. А от хлопці – Панас і Тарас – ще тільки шукали собі пари. У Панаса, якому минув дваццятник, все складалося на те, що от-от жениться. Він і не приховував од матері, що накинув оком на Параску Луськівську, яка жила на березі Мережки на межі з іншим кутком села – Козлищем.

Мати Юстина була не проти мати таку невістку. По смерті чоловіка чотири роки тому – схопило живіт з правого боку, думав, переходить, а за п'ять днів і віддав Богові душу – вона була довго сама не своя. Та все ж хлопцям дала раду, тільки ж хлопці хлопцями, хотілося до когось контетніше² озватися, по-жіночому побалакати, поплакатись, та хотя б із невісткою.

Панас виріс вдатним парубком, не надто високий, але ї не малейкий, сильний, роботящий. Юстина знала – буде ще правдешнішим хазяїном за батька Петра. Колись Петро пішов у Перечип, навідувався до дядька, а в того геть нездале лоша вродилося. Четвертий тиждень, а на ноги стати ни може, очі геть запливли, мо' раз на день ними ї блимне, нога якась вивернута, до цицьки ї ни прикладається, хіба силою ввіллють молока. Подивився Петро на те лоша, лошицю геть нездалу. Ну ї випросив його собі. Дядькова родина була ї не проти, бо ждали, що лоша от-от все їдно здохне. Петро закутав лошатко в якусь лахмітину ї на руках (було геть легке) приніс додому. Тєсть, Юстинин батько Михайло, насварився було на приймака – нащо тобі той завошивлений клопіт, али потому

¹ Тітка (діал.).

² Конкретніше, прихильніше (діал.).

махнув рукою. Петро по сусідах молоко коров'яче випрошував, у баби Варчихи якоїсь настойки на травах та мазі дістав.

Ходив за лошетком лучче, як за маленькою дитиною.

І сталося диво — поволі-поволі, а таки лошичка ожила. З неї, Воронки, й почалося їхнє перетворення на хазяїв. Петро, як умирав, то просив, щоб його жінка й сини з хати якось вивели, а Воронку — мала ворону масть — до порога підвели. Воронка як побачила хазяїна — потяглася мордою, Петро до неї припав, гладити став. Гладив і плакав, і тут Юстині здалося, що й коняка заплакала. Одвернулася жінка, руки собі кусала, щоб не заголосити. Таке прощання ни на життє вказувало.

«Чоловіка нима п'ятий рік, а сини як дубочки — міцні, працюваті. Бог забирає, али ж і дає», — думає Юстина. Панас успадкував батькову любов до коней. Орати вмів ще ліпше за покійного тата. Хлопець був бистрий до роботи, та й за словом у кишеню не ліз. Мала надію Юстина, що з часом і земельку прикупить, хай не поля, може, пан приболотної землиці продасть, всі стануть, щоб неї якось осушити, в поле перетворити. Жениться, то, диви, й озветься оселя голосами внуків. А дасть Біг, і Тараса женять, місце є, де хатину другу прибудувати.

Увечері Панас матері сказав, що завтра піде болітце їхнє косити. Він щойно вернувся з вечірніх походеньок і мати знала, чого так радо світяться синові очі. Видно, вже добре бурлить у парубкові чоловіча кров.

...У далекому Парижі за кілька тижнів перед цим Наполеон уперше заходить до спальні Жозефіни Богарне вже як імператор всіх французів.

Він уже знає про майбутні свої походи на схід.

Його не цікавило і не могло цікавити, хто братиме участь у цих походах.

Хто протистоятиме його армії в арміях пруській, австрійській і російській.

«Лось понюхав шкуру вбогого чоловіка, — чомусь пригадався початок давнього переказу, якого колись розповідала бабуся. — Ні, не так. Убитого чоловіка».

– Мій перший трофей не на війні, – сказав імператор Наполеон. – Трофей імператора.

Жозефіна засміялася.

...Засинаючи, Панас думав про свою Парасю, наймилішу у світі. Свою суджену, свою кохану. Його. Його. Йо...го...

Князь Адам Чарторийський думав, теж засинаючи в Санкт-Петербурзі, про Польщу. Він любив її ніжною синівською любов'ю. Таємно мріяв про відновлення її незалежності.

Поки що він був другою особою в імперії, яка поневолила його країну.

Через двадцять шість років саме він, князь Адам, рід якого походив з Волинської землі, очолить уряд повсталі Польщі. Йому таємно допомагатиме граф Драницький, котрому належали Загоряни. Ця допомога згодом відіб'ється і на долі родини Терещуків.

2. З'ЯВА ДІВИ

Панас побачив її, як викосив уже десь половину болітця. Того року середина осені випала суха, то болотяна вода тільки ледь мочила ноги.

«Ну й добре, мо' погода ще пару днів протримається. То різуха¹ висохне і буде добра поміщина² на зиму для корівки. Може, візьму й сьогодні рядюжку ще не сухої трави, хай вдома підсохне», – так подумав, гленув на ліс, що тепер геть золотавий до болітця підступав, і тут угледів жіночу постать. Скорше, дівочу. Сперше навіть видалося, що то його Парася. Стрепенувся, зирнув пильніше. Али чого б їй сюди йти, тут-ка їхньої землі нима. Хіба за мохулями³. Не, Парася знає, що тутика мохулі ни ростуть. «Мо' яка дівка, що цього ни відає?» – подумав.

¹ Болотяна трава (діал.).

² Підстилка (діал.).

³ Журавлина, бруслина (діал.).

Дівчина знову майнула між деревами. Ніби кинулася бігти і спинилася. Світла пляма серед жовтого листа. Хто би то вирядився в біле до лісу? Спинилася, і Панасові здалося, мовби щось гукнула, про щось питає чи кличе до себе. Він ступив був крок-другий і тоже спинився. Дівчина враз мовби розчинилася між вільшняком. Не зникла між деревами, а розчинилася. Як туман бува чи відблиск сонця за гарної погоди, який поглинає ліс. Хоча ж Панас добре бачив, що то не якась мара. А таки людина.

Людина!

Вона йшла собі між деревами, йшла і дихала, як людина. Дихала? Хіба звідси можна почути, чи вона дихала? Чого він про те подумав?

Тут його тілом пробіг легенький холодок. Вітер з-за пліч повіяв. Зовсім маленький та холодний. Здавалося, дряпнув кігтем по плечі. То ще більше здивувало. Хіба вітер має кігті, пазурики?

«Я ніц ни боюся, – подумав Панас. – Хай там що».

Він узявся косити далі. Переборював бажання озирнутись. Ат, дурниця, мало що могло угледітися. Мо' сонце грало між деревами... До того ж, він бачив постать попереду себе, не позаду.

Про те, що злякався, матері і братові, звісно, не розкаже. А от Парасці, Парасі, Парасочці, Парочці – чом би і не? Обоє посміються.

Зовсім поруч упав і мовби розсипався, покотився по траві сміх – Парасчин дзеленькотливий сміх, так уміла сміятися тільки вона – підскакував угору і знову падав, мовби ще більшими горошинками. Два запахи любив Панас найбільше – пахучої паруючої землі, яку щойно виорав, і жіночого тіла, не просто жіночого, а саме Парасчиного. Якось було навіть подумав, що на ньому тоже можна вирощувати жито, а ліпше пшеницю, бо тіло було біле, аж сяєє. Та всього його, повністю, у всій красі і привабі, тико і бачив раз, як Параска купалася в Мережці, – підглянув, дух його полетів, запарував над водою, теплою, як

парне¹ молоко, а прутень став розпирати ногавиці². Він був чоловіком, і ця біла скибка, не скибка, а ціла паляниця, мала належати йому, він намастить неї, авжеж, ліпшим тукком³, ніж будь-який чоловік, не те що на їхньому кутку Млинищі, а в цілих Загоренах. Тоді Панас таки не стримався, побіг і собі до річки, дівчина, певне, почула той біг, швидкий, гарячий, як у лошака, що спішить до води, обернулася, скрикнула, він угледів двійко розкішних диньок, які запашили й засяяли, затулила їх руками. Скрикнула й стала відступати й пірнула у воду — геть гола. Мусила присісти, бо ж їхня річка ни така й глибока. Панас ни став стидатися, стягнув ногавиці й собі шубовснувся.

— Ни пудходь!

Дівочий крик, як поранений птах, ударився в його лице. «Ци побачила вона мое багацтво?» — подумав Панас вже у воді, що виявилася ни такою й теплою. Дівчина лягла животом на воду, поплила, схожа на великого вугра, що вигинався, розганяючи хвилі. Панас повагався й поплив за нею. Й добре зробив, бо ж вона таки озирнулася, повернула голову й очі — злякані, а од того побільшені, схожі на два маленькі горіхові озерця («Хіба озера бувають горіхові?» — подумав) — кресонули заклично, так йому здалося. Змахнув щосили рукою, потім рубонув по воді другою, підплив зовсім близько і схопив за ступні, пірнув донизу й побачив усю дівочу красу, таку безборонну, що аж одвернувся.

— Панасе, пусти!

Крик тепер був справді розпачливим, і він відпустив ноги, розвернувся, щоб пливти назад. Та почув кашель за спиною. Озирнувся: дівчина стояла по груди у воді, кашляла й сипала⁴. Певно, коли він підігнув її ноги, нахапалася води.

— Парасю, прости, я не хотів, — розпачливо сказав.

¹ Свіже (діал.).

² Штани (діал.).

³ Смалець (діал.).

⁴ Зіпала (діал.).

– Одвернися. Ну... Ну тибє.

Він одвернувся, поплив назад. І раптом побачив дивну картину – несе її, безсилу, таку, що потребує помочі, порятунку, на руках, вздовж річки – ще безбороннішу, свіжу од купання, пахучу, розкриту перед ним.

«Буде так!» – подумав.

Коли доплив до місця, де роздягалися, подумав: мо' пождати? Не, ни стане, он і неїні спідниця й сорочка біліють на траві. Глянув на село й раптом подумав: «Ци ж никто ни бачив?» Село ще спало, а може, й не спало, та яке йому діло до нього і до тої, без якої однині жити не зможе.

– Прости, ни стримався, – сказав увечері, коли побачив, як прямує, певно, до Ганьки Мирузової на дівочі посиденьки.

– Стримався, стримався, – засміялася Параска, і вже як поминула його, кинула через плече:

– Безсовісний!

Зрозумів – гнів її скорше вдаваний, і од того ще більше потепліло в грудях.

То було наприкінці позаминулого літа. Мерезка за цей час пронесла чимало води крізь село.

На вечорницях, десь уже пуся Покрови вона сказала зі смішком:

– А знаєш, як у нашім силі кажуть, що має зробити хлопець, котрий дівчину голою побачив?

– І що ж? Штраф старості сплатити?

– Ну, як такий нидогадливий, то сади горох по капусті...

Він знав, на що натякає. Сказав, що може й до Пилипівки¹ ще сватів заслати.

– Пужди, – у голосі його коханої проклянулось щось незвично-потаємне, – ни гонєся, як Харитин за параниною. Ни хочу я Мотрунці дорогу переходити.

Зрозумів – Параска натякає, що старша неїна сестра мусть раньше заміж вийти. У Мотрунки тоже були залицяльники, хоч видалася не такою вродливою, як молодша сестра.

¹ Різдяний піст, триває з 28 листопада до 6 січня.

Та перебірливою. Бо вже й Петрові Лукасьовому, і хлопцю з сусіднього села піднесла диньки¹.

Панас рішив — хай він трохи пожде, мусить же вибрати когось тая Мотрунка. Мусить, бо за дваїцятник перевалило, стара дівка, щитай.

Та з якогось часу до його серця закрався холодок, а до голови — підозра: не тико, ой не тико Мотрунка тут причиною, а щось інше.

Те щось називалося Єрчиковим Пилипом.

Єрчики жили через три хати од Парасчиної оселі. Всі, щитай, свої, на однім куткові вирости. Пилип був на рік старшим од Панаса. Вдався високим, огрядним, ціла буца² м'яса, тверда, могутня. І з чиеїсь легкої руки так Буцою по-вуличному й звали. Високий, могутній та, на диво, неговіркий, він поводив себе якось так, мовби знав особливу таємницю, яку от-от повідає комусь, та не може рішити кому.

Дивився значливо і в той же час сором'язливо. Сусіди Буцові казали, що не раз бачили, як він вдома у свята стоїть подовгу перед іконою Божої Матері. Просто стоїть, ніби й не молиться, а вдивляється в образок. Для чотирьох своїх молодших сестер і брата був нянькою, а до старшої сестри приходив також, як випадала вільна хвилина, поняньчити небожів.

Якось парубок їден, Пилипів ровесник, Денис Гутьків спитав, що Пилип найбільше любить у світі, то Пилип одказав, густо почервонівши:

— Як мені Манька спину миє.

Манька — то була його старша сестра. Пилип все червонів і червонів, ставав геть бурячковим. А тоді схопив Дениса і підняв над собою. Легко, мов пір'їну, й так же легко по хвилі опустил. Одвернувся й пішов геть під парубоцький сміх. А як приходив на вечорниці (збіговисько молоді), ще прадьонки в них називали, бо ж і пряли на ручних верстаках, і шили, не тико пісень співали, чи розважалися, доки хлопці жартами

¹ Гарбузи (діал.).

² Великий шматок, кавалок (діал.).

сипали, дівчат зачіпали, він вів себе так, ніби перебував тут сам по собі.

Пилип всідався на лавці, чогось завше коло порога, мов хотів кудись вийти чи утекти, сидів. Стримів, ніби не парубок, а великий старий пень, мовчки, навіть не завовтузиться, не закрекче, а ніби губи на замок зачинили. Сидить, лиш очима блимає. Зате, як у дівчини якоїсь клубок з рук випадав або часом і веретено падало, першим, де ї спритність і проворність бралися, кидався підіймати. І вручав мовчки, без слів дівчині, якимось так, наче підносив їй дорогоцінний скарб, який щойно знайшов, і той скарб належить саме цій вечорничниці ї мусить його вручити він, Пилип.

Хлопці косували за те на Пилипа, підсміювалися, часом і дівчата піджартовували, а він сидів мовчазний, незворушний, червонів, але не відвертався і — диво — було видно, що ті жарти ї насмішечки йому приємні ї водночас вони мовби до нього не приставали, призначалися комусь іншому, кому Пилип і має передати. Таким він був, і мусив визнати Панас, що бачив — дівчата до Буци ставляться по-особливому: наче ї по-блажливо, ледь зверхньо, але ї... Але ї захоплено водночас. Ну а Параска, його Парасочка... Панас почав помічати то її погляд, кинутий мовби ненароком, то проходила поруч Буци ї нібито тоже ненароком тернулася, то... Підозра Панасова росла, на ній уже зав'язалися і зріли вовчі ягоди. Він ще більше жартував, до дівчат підсікався — де словом, а де ї руками, та давав зрозуміти Парасочці своїй, що то так — гра, гра ї більше нічого, а має особливі слова, особливу приязнь тільки до неї. Параска ставилася до нього, як і перше — як до свого, їй призначеного хлопця, тико щось змінилося, про-дзеленчало, щоб уже не стихнути, а тихо, то скімлило, мов маленьке собача, то наближалося ї дратувало. Раз Панас пішов з тих прадьонок раніше, став під старою розлогою напівсухою вербою, що коло вдовиної, Ганіної хати росла, де вони часто збиралися. Став, щоб побачити — нивже виїде Парася разом з тим мовчуном, нивже насмілиться Пилип проваджати його дівчину?.. Стояв, доки не стали виходити

вечорничники-прадьяонщики — їдна пара, друга... І тут не стримався, ноги самі понесли до хати... Він... Він боявся, що Параска вийде разом, удвох з Пилипом, що той напасник-нахаба неї проведжатиме, а вона... Параска вийшла з двома іншими дівчатами, Панас устиг подумати: «А де ж Пилип?», а тут велика мовчазна тінь виросла в проїомі дверей, і Панас побачив, як місяць виразно підсвітив, зробив світлішою тем-ну, масивну, схожу на камінну брилу, фігуру.

— О, Панас... Панасик... А я думала — ти вже мене покинув...

Смішок його дівчини різонував боляче, а потім, проти його волі, наповнив груди, все тіло теплом.

Тоді, як пішли вулицею — він поруч з Параскою, а ззаду тінь-брила волочилася, й вирішив Панас — досить, не стане ждати, доки та Мотрунка розкомизиться та когось собі вибере, як не перед Зеленими святами, то пуся Покрови точно зашле сватів.

Про те ж думав і зараз. До Покрови, яка осінні весілля зачинала, лишалося пару днів, вже небагато ждати. Та щось наче стримує його самого...

Панас докосив болітце, сонце вже визирало ген-ген із низу за деревами, набрав у радюжку трави і вирушив додому. Слава Богу, наробився, завтра прийде, розкине покоси, щоби різуха сохла, а тоді рушить виорати поле їхнє коло річки, біля дороги, що веде до міста.

Він ішов лісовою дорогою із радюжкою з травою за плечима, яку підтримував рукою, у другій ніс косу й раптом явно відчув — йому хочеться оглянутися. Оглянутися, бо там хтось є, за ним хтось йде.

«Ну то й що? — подумав. — Разом ітимемо».

І відчув, що боїться озирнутися. Чого б то? Знав, що ліс має своїх жителів, невидимих для людського ока, од них оберегав хрестик під сорочкою, та й мати казали, що того, хто Боже слово ни забуває, ніяка нечиста сила не зачепить. Він знав кілька молитов, ходив до церкви, знав якими словами од вовкулаків боронитися, мав кресало собі, щоб викресати вогонь, як стрінеться русалка, тільки їхній час минув, надворі осінь. Ну от іще — він боїться?

Панас озирнувся і побачив, що за ним лісовою доріжкою йде жінка в білому. У білому платті, ци... Може, й сорочці... Легкий морозець пробіг шкірою, полоскотав спину. Хай, він зараз переконається, що нияка то ни нечиста сила, жінка як жінка, мо' з сусіцького села, Гупалів чи що... Став ждати, дивився, як жінка наближається... Мовби й пізнавати став, тільки пригадати не міг — хто ж то такий... Знакома, а пригадати не може... Жінка йшла поволі, та раптом... раптом спинилася й почала підійматися — над дорогою, а тоді... над лісом, над деревами, летіла, ніби птаха, проте... руки не розставила, а підняла над головою. Страх залізним обручем охопив спершу голову, стиснув скроні, а тоді скував усе тіло. Панас подумав, що тре прогнати видиво... Заплющив очі, розплющив поволі, а тоді, стуливши повіки, блимнув з усієї сили... Нікого ні над дорогою, ні над лісом не було. Біла жінка мовби розтала в надвечірньому присмерку, який з'явився на зміні сонцю.

А на тому місці, де зникла жінка, засвітилася невелика, але добре видна зірка — голубувата, начеб прозора і схожа... Панас не міг спершу визначити, на що ж знайоме та зірка схожа. І раптом аж здригнувся, сіпнувся — зірка тая була схожа на маленьку прозору, підсвічену дивним світлом сльозинку. Сльозинку, що світилася... З неба, крізь надвечірній простір, і начебто враз торкнулася не тільки ока, а і його щоки. Аж Панас тернув пальцем по щоці.

Сухо...

Панас рушив не одразу, перехрестився, перш ніж «Отче наш» проказав. «Що ж то було?» — свердлила голову думка, а коли пройшов з десятків-другий кроків, мусив таки оглянутися. Мусив. Нікого. Тьмяніє вечірнє небо. Блимотить зірка. А он і друга збоку з'явилася. Жінки ж нема. Привиділося? Може, й так. Думка заспокоювала.

Озирався ще й ще, та нічого й нікого ни побачив. Зірка світила собі на небі. А перед селом інша, дивна думка прийшла — треба йти не дорогою до містка чи до броду, де мілко, а перейти річку в іншому місці. Так і зробив, закасавши ногавиці. Забаганка його здивувала. Наче чиясь забаганка.

Тої жінки, яку видів? Відьми, русалки, тико ж нечиста сила сміється, кажуть, регоче, крутиться. Знаки всякі подає, заманює... А тут ні слова, ні шелесту.

Напитав мілкіше місце і перейшов річку. Холодна вода остудила ноги і голову. Наче просвітліло в голові, до неї просилася якась думка... Про щось таке, що треба згадати, а ніяк ни може...

Стрітив уже на вулиці дядька Трохима Пиркальового, перекинувся словом, далі Пріську, Парасчину подругу, що знав — ни байдужа до нього... Відпустив жартик, слова були — здалося — і його, і не його... чого б то? Про те, що бачив, не обмовився, — ще сміятися почнуть...

Матері сказав, уже як повечеряли і мали лягати... Про жінку, що бачив... Білу, яка над лісом піднялася...

І мати мовила тихо, якось злякано і урочисто воднораз:

— То ж ти, певне, Діву Млинища бачив...

— Діву Млинища? — Панас не міг уторопати. — Пречисту Діву? Діву Марію?

— Не, синку... Діву нашого Млинища... Кутка нашого...

— Хіба наш куток має свою Діву? — Панас аж злякано глянув на матір.

— Не... Тико стареї люди кажуть... Колись я чула...

І мати Юстина сказала, що од покійної бабусі свої почула — рідко, може, раз на сто літ, являється перед людські очі тая Діва. Охоронниця їхнього кутка. Їхнього, бо нікому з інших кутків села — ни з Козлища, ни з Чинбарів, ни з Гурбів, Ковалів ци Підцерков'я, тико коло їхнього Млинища і бачили тую жінку...

— Про те ни вельми і згадують, бо ж забувається, — сказала мама Юстина. — Бо рідко вона являється... То колись дівчина, яку багач сватав з міста, а вона ни схотіла, коли силоміць пробував до себе забрати. Вирвалася і до лісу втекла... Думали, мо' втопилася ци вовки задерли... Тико ж тіла ни найшли... Ну і являється чес од чесу... Коли порятувати когось хоче. А то ще... Казали бабуня: їдному чоловікові ци жінці тико і являється... Кожного разу... як знак хоче подати... У житті того, кому явилася, хто неї побачив, щось особливе

ЗМІСТ

I. Рекрут	7
II. Родичі	93
III. Сім любовей.	195
IV. Мапа	321

Літературно-художнє видання

ЛИС Володимир
Діва Млинища

Роман

Керівник проекту *З. О. Бакуменко*
Координатор проекту *Г. В. Сологоуб*
Відповідальний за випуск *О. В. Стратілат*
Редактор *Г. В. Паутяк*
Художній редактор *Т. О. Волошина*
Технічний редактор *І. О. Гнідая*
Коректор *О. В. Сосонна*

Підписано до друку 02.08.2016. Формат 84х108/32.
Друк офсетний. Гарнітура «Vazhanov». Ум. друк. арк. 19,32.
Наклад 10 000 пр. Зам. № .

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
Св. № ДК65 від 26.05.2000
61140, Харків-140, просп. Гагаріна, 20а
E-mail: cop@bookclub.ua

Віддруковано у ПРАТ «Харківська книжкова фабрика «Глобус»»
61012, м. Харків, вул. Різдва, 11.
Свідоцтво ДК № 3985 від 22.02.2011 р.
www.globus-book.com

• за телефонами довідкової служби
(050) 113-93-93 (МТС); (093) 170-03-93 (life);
(067) 332-93-93 (Київстар); (057) 783-88-88

• на сайті Клубу: www.bookclub.ua
• у мережі фірмових магазинів
див. адреси на сайті Клубу або за QR-кодом

Надсилається безоплатний каталог

**Запрошуємо авторів, перекладачів,
художників, редакторів до співпраці**

e-mail: publish@bookclub.ua

**Для гуртових
клієнтів**

Харків

тел./факс +38(057)703-44-57

e-mail: trade@bookclub.ua

www.trade.bookclub.ua

Київ

тел./факс +38(067)575-27-55

e-mail: kyiv@bookclub.ua

Одеса

тел./факс +38(067)572-44-28

e-mail: odessa@bookclub.ua

Лис В. С.

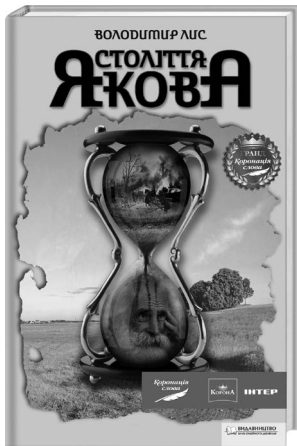
Л63 Діва Млинища : роман / Володимир Лис. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. — 368 с.

ISBN 978-617-12-1520-7

Хто вона, таємнича біла постать, яка іноді являлася мешканцям села Загоряни, що жили понад річкою Мережею — на Млинищі? Від чого берегла, про що попереджала зникла в лісі нещасна закохана? Вона стала совістю для Панаса Терещука, який, жертвуючи своїм коханням, на довгих двадцять п'ять років солдатчини покинув Україну, аби привезти з переможеного наполеонівського Парижа старовинну мапу рідного села. Двісті років захована під стріхою батьківської хати, вона змінить життя недолюблого історика Святослава Чишука... А між цими двома загорянцями будуть десятки зраджених і щасливих доль, зламаних і відчайдушно вирваних у смерті життів односельців, чії історії змусять усміхатися і плакати, дивуючись вічній земній любові...

**УДК 821.161.2
ББК 84(4Укр)**

Найкращий роман десятиріччя за версією «Гранд Коронації Слова»

У житті старого Якова Меха на короткий час, мов той метелик, з'являється дівча-приблуда. Вона питає, чи любив він колись, — і виринає десь із глибини пам'яті його кохання, і втрати, і круговерть війн та режимів, і радощі та горе в родині, і грихи й каяття...

Література, якою можна пишатися!

Справжня волинянка, чарівна красуня, яка з першого погляду закохує у себе чоловіків... Здавалося б, життя такої жінки має бути щасливим і безтурботним, але... Це «але» завжди невчасно й безповоротно все змінює... Ані війна, ані примусова колективізація і навіть клеймо бандерівки, яким так любили таврувати в ті часи, не змінили її ставлення до себе та людей, хоч саме вони й завдали їй найбільшої шкоди. Чи здатне серце справжньої жінки та ніжної матері зачерствіти від життєвих негараздів? Чи, може, саме у цій незламній здатності кохати й полягає секрет справжнього життя?

